

Verschenen in: *MedJCW* 31 (2008) p. 58-61.

Een raadsel in de *Janus Verrezen*

ANDRÉ HANOU

Het nooit genoeg te waarderen politiek-literaire tijdschrift *Janus*¹ (1787), door zovelen nagevolgd in opzet, stijl en intonatie, kreeg zijn meest verwante opvolger in de *Janus Verrezen* (1795-1798). De *Janus Verrezen* stelt zich in zijn eerste nummer feitelijk voor als de ontwaakte *Janus*. De auteur is vermoedelijk Kinker, naar diens eigen zeggen.

Het onderstaande gaat echter niet over auteurschap, opzet of doelen van de *Janus Verrezen*. Het gaat slechts om de gedeeltelijke oplossing² van een klein item: een raadsel in het laatste nummer.

Zowel de *Janus* als de *Janus Verrezen*, en met hen alle achttiende-eeuwers, waren dol op woordgrappen, letterkeren, typografische geintjes en allerlei kryptische verwijzingen. Daarbij behoorden ook visuele spelletjes en raadsels.³ Aan het einde van de *Janus* vindt men bijvoorbeeld de lang aangekondigde 'Sleutel' van de *Janus*. Die wordt daar echter slechts in visuele vorm afgebeeld. Tevens vindt men een zwartomrand testament van Janus dat langdurig vertaalwerk vereist.

Iets vergelijkbaars treffen we aan het einde van de *Janus Verrezen*. Daar vinden we het 'Numerus ultimus. Zijnde het 156. Maandag den 2 April'⁴. Dat nummer begint met een uiteenzetting, 'ter ordonnantie van het Vereenigingscommitté', door Sigismundus Nicodemus a Latere, gericht aan de lezers van het blad (p. 417-420). Nicodemus' verklaring is voor waar afschrift getekend door Demos Phobulus.

Volgens dit officiële statement wil Janus de beide vermoede hoofden neerleggen,

nu hij, alle oogenblikken, eene bestendige en gevestigde orde van zaken [...] ook in zijn lang geteisterd Vaderland te gemoet ziet [...].

Die terugkeer naar orde verwijst zonder twijfel naar het eindelijk invoeren van de revolutionaire constitutie van april 1798. Over die constitutie was in de *Janus Verrezen* eindeloos gediscussieerd. Voorheen, meende Janus, konden tijdschriften als de zijne

in *revolutionnaire* tijden, van eenig nut zijn; maar, bij het aanbreken der schoone *constitutioneele* zomerdagen, behooren zij *gedefungeerd* te hebben.

Het kan waar zijn dat Janus er na drie jaar inderdaad meer dan genoeg van had en meende nu overbodig te zijn. Het is ook mogelijk in dit alles ironie te ontwaren ten

¹ Hierover: Pieter van Wissing, *Stokebrand Janus 1787. Opkomst en ondergang van een achttiende-eeuws satirisch politiek-literair weekblad*, Nijmegen 2003.

² Met de hulp van Cecile Meesters.

³ Over vergelijkbare zaken in de *Janus*, zie Van Wissing, *Stokebrand Janus 1787*, bijvoorbeeld p. 256-260, 272-276.

⁴ [1798] p. 417-424.

aanzien van het radicale bewind, in januari aan de macht gekomen. Dat bewind kon weinig oppositie velen en had de neiging zo hier en daar publicaties te verbieden. Zag Janus de bui hangen?

Hoe dat zij, in de eerste helft van dit Numerus ultimus krijgen we het verhaal te horen van de aftocht van Janus. Janus, zo langzamerhand zeer slaperig geworden, zou zich het plan van de aanstaande constitutie (die ongetwijfeld aangenomen zou worden, gezien de samenstelling van het wetgevend lichaam) hebben laten voorlezen. Zijn twee hoofden begonnen na dat voorlezen respectievelijk te lachen en te huilen. Janus begaf zich naar zijn slaapkamer en stapte in zijn reeds opengeslagen bed. Tot zijn knecht Jacob richtte hij zijn laatste woorden:

Doet van alles nauwkeurig verslag aan de lezers van JANUS! - Laat het den hoofdinhoud van het laatste Nummer van mijn driedeelig Werk uitmaken: - doch, mijne korte Spreuken, welke allernaast mijnen voorouderlijken stamboom, op *parkament* geschreven, in mijn' gewoone schrijfflessenaar liggen, moeten 'er het slot van uitmaken! - Zegt aan ieder, die belang er in stelt om het te weten, dat JANUS niet weder verrijzen zal! En, schoon het wel te voorzien is, dat er, zoo dra de mare van zijnen slaap overal verspreidt zal zijn, nieuwe *Profeeten*, in zijnen naam, zullen opstaan; zoo verzekert echter de goede Bataafsche Natie, wanneer dit mogte gebeuren, dat zij valsche *Profeeten* zijn, die den geest niet bezitten. - Voor het overige, laat ik u de zorg over, om, bij de meest geschikte gelegenheid, den korte Inhoud of Register op mijn Werk, met den Titelplaat van het DERDE DEEL, in het licht te geven. - Meer vraag, meer vorder ik niet van Ulieden. - JACOB! doe de gordijnen toe!

Daarop begint Jacob het Onze Vader te bidden. Maar reeds bij het 'maar verlos ons van de boze', hoort Jacob de oude heer zo vreselijk snurken dat hij dat onzevader niet meer afmaakt.

Met dit overlijdens- of inslaapverhaal is de eerste helft (p. 417-420) van het laatste nummer gevuld.

Wat vinden we in de tweede helft (p. 421-424)? Allereerst (p. 421; zie afbeelding 1) een soort rebus, getiteld 'Het groot geheim van Janus Verrezen, zoodanig als wij het onder zijne papieren gevonden hebben.' Vervolgens (p. 422), titelloos, een soort magisch vierkant (zie afbeelding 2). Ten slotte (p. 422-424) dertig in 'gotisch' afgedrukte 'Korte spreuken van Janus'. Dat zijn blijkbaar de spreuken waarvan profeet Janus zelf gewag maakte toen hij afscheid nam van Israël/Nederland en zich terugtrok in zijn grot/slaapvertrek. Een soort testament dus. Hoewel het mij hier gaat om de rebus(sen), een paar opmerkingen over deze spreuken. Men zou anders kunnen denken dat zij een verklaring bieden voor rebus en vierkant.

Die spreuken zijn duidelijk bijbels, ofwel oudtestamentisch, geformuleerd. Vandaar ook de gotische letter, de letter van de Statenvertaling. De eerste spreuk is slechts inleidend, de tweede geeft de richting aan:

1. Ende deze zijn de woorden van Janus.
2. Wie wys is / zal zyne gangen met voorzichtigheid geleiden / voor het aangezichte van hem / die zyne voetstappen naspoort.

De bijbellezer zal dit type formuleringen herkennen: het zijn opmerkingen zoals men tegenkomt in de aan Salomon toegeschreven wijsheidsgeschriften, zoals de boeken *Prediker* en *Spreuken*. Naar dat laatste boek wordt in één geval zelfs in een noot verwezen. Deze geschriften hebben doorgaans de toon dat er niets nieuws onder de

zon is, en dat alle leven niet veel om het lijf heeft ondanks lawaaimakerij. Passie is vergeefs. Daarmee wordt de boodschap van dit Janus-testament een sceptische: ook het Nederlandse politieke lawaai heeft slechts betrekkelijke waarde, alle verandering is slechts oppervlakkig. Vergelijk enkele spreuken:

7. Benydt het lot der heibezems niet / wanneer de schoonmakenstyd daar is: want het is hun loon / om naar de reiniging uitgeworpen te worden.

22. Ontwykt de mannen / die het lot gesteld heeft tot een roede in de vuisten der sterken / ofte tot een pyl in de handen des boogschutters.

25. Wanneer de luyaarts broods gebrek hebben schoolen zy te samen / en loeren op de verzamelschuuren des vlytigen mans.

Dit zijn beslist geen aansporingen om de wereld te veranderen. Kortom, de profeet meent dat het geluid van holle vaten wel aardig kan klinken, maar dat dat niet wil zeggen dat er voedsel te vinden is in die vaten.

Terug naar de raadsels. De rebus van p. 421 lijkt onoplosbaar: een willekeurige verzameling van willekeurige tekens.

De zeven gekroonde doodshoofden daarboven lijken vooreerst weinig te maken te hebben met de daaronder volgende 'tekst' en meer de functie te hebben van een soort guirlande of verfraaiing; hoewel het getal zeven natuurlijk altijd wel in verband gebracht kan worden met de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën. Misschien is er toch een verklaring. Wordt hiermee niet funerair-visueel tot uitdrukking gebracht dat die federale Republiek nu ten grave gedragen is of wordt, met zijn 'Hoogmogenden', en met de bij elke zelfstandige provincie behorende koninklijke pretenties? Nederland wordt nu immers één land.

Nu de rebus zelf. Nadat alle voorkomende tekens op een rij gezet zijn en beproefd is of die een correspondentie kunnen hebben met de letters van het alfabet, kan men inderdaad een alfabet ontwerpen (zie afbeelding 3) dat een betekenisvolle tekst genereert. Die tekst luidt dan:⁵

Daar zijn toch in den Janus duistere plaatsen, welke opheldering nodig hebben, niets is zo zeker.

Daar zijn sommige - die kunnen[,] andere die willen[,] veele die mogen en moeten mij niet verstaan.

Nu hebt gij mij tot dusver, ontcijffert. Bravo!!! -

Doch het geheim van den Janus bestaat eigenlijk in het volgende.

Dit lijkt een flauwe grap; van het soort flauwheid die ook aan het einde van de eerste *Janus* van 1787 gedebiteerd werd. Misschien vonden de tijdgenoten dit heel geestig. Voor ons is het wat teleurstellend, deze boodschap.

Kennelijk hebben de radicalen van januari 1798 toch zorgelijk naar de rebus zitten kijken. Dat is althans zo als we de boodschap in het later toegevoegde register op de gehele *Janus Verrezen* mogen geloven. Want daar staat met betrekking tot deze pagina onder de letter G te lezen:

---

⁵ De hoofdletters zijn toegevoegd.

Geheim (het groot) van JANUS VERREZEN, zoodanig als het onder zijne papieren gevonden is. Een stukken waarop, bijzonder lang, door de *Antijunianen* gekaauwd is, en 't welk in handen van eene Commissie van Spinnekoppen gesteld is geworden, om er venijn uit te zuigen. No. 156. p. 421.⁶

Ik weet niets van die onderzoekscommissie van de radicalen (die gekant waren tegen de gematigden, de mensen van de staatsgreep van juni). Misschien duikt daar ooit nog iets over op.

Maar de eigenlijke boodschap, het werkelijke geheim, moet blijkbaar nog volgen. Dat zit verstopt in dat magische vierkant.

Bij alle zijden, ook bij de diagonalen, is de som van alle getallen: 65. Elk veld van het vierkant heeft, naast een getal, ook een letter uit het alfabet. Daarbij zijn de u en de v van elkaar onderscheiden, zodat het oude alfabet van 24 letters uitgebreid is tot de benodigde 25 letters. De verbinding getal-letter doet vermoeden dat ook hier sprake is van een sleutel.

Alleen is er niets voorhanden dat een oplossing mogelijk maakt. Wie de verdeling van de getallen over het vierkant nagaat, zal een zeker ritme daarin opmerken. Echter, dit hangt samen met eisen van het magisch vierkant. Het is dus geen aanwijzing voor een andere rangschikking of iets dergelijks.

Ik vind dus geen oplossing van het magisch vierkant. De oplossing van het daaraan voorafgaande geheimschrift voegt dan nog steeds niets toe aan de kennis van wat het geheim van de *Janus Verrezen* is.

Vraag: *is* er misschien in het geheel geen oplossing mogelijk? Dat zou wel passen bij de 'geestigheid' van dit soort Janus-raadsels.

In ieder het geval is het nog steeds zo, dat deze Janus na drie jaar openbaar leven een geheimpje heeft meegenomen. Ergens klinkt gegniffel uit een graf.

Ziet iemand van de lezers tóch een oplossing? ☺

---

⁶ *Register*, p. 3. Er is nog een lemma in dit register dat op dit nummer betrekking heeft, onder de S: 'Slaaperig uiteinde van JANUS, door *Sigismundus Nicodemis a latere*, verhaald. No. 156. p. 417.' (p. 7).

1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900